

اعادہ اجرا پس از نقض احکام دادگاہ



نویسندگان:

ہادی قربانی ، محمد بیات



بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اعاده اجرا پس از نقض احكام دادگاه

تالیف:

هادی قربانی

محمد بیات



انتشارات موجک (ناشر دانشگاهی)



سرشناسه: قربانی، هادی، ۱۳۶۳ -

عنوان قراردادی: ایران. قوانین و احکام - Iran. Laws, etc

عنوان و نام پدیدآور: اعاده اجرا پس از نقض احکام دادگاه/ تالیف هادی قربانی، محمد بیات.

مشخصات نشر: تهران: انتشارات موجک (ناشر دانشگاهی)، ۱۴۰۲.

مشخصات ظاهری: ۱۵۰ص.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۹۴-۶۵۹-۴

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

یادداشت: کتابنامه: ص. ۱۴۹-۱۵۰؛ همچنین به صورت زیرنویس.

موضوع: اعاده دادرسی - ایران

موضوع: Restitution -- Iran

موضوع: رویه قضایی - ایران

موضوع: Jurisprudence -- Iran

موضوع: آرای حقوقی -- ایران - نقض

موضوع: Judgments-- Iran -- *Cassation

موضوع: دادگاه‌ها - ایران

موضوع: Courts -- Iran

موضوع: آیین دادرسی - ایران

موضوع: Procedure (Law) -- Iran

شناسه افزوده: بیات، محمد، ۱۳۶۸ -

رده بندی کنگره: KMH ۸۵۴/۷

رده بندی دیویی: ۳۴۶/۵۵۰۲۹

شماره کتابشناسی ملی: ۹۴۹۸۸۴۷

اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیبا

انتشارات موجک (ناشر دانشگاهی)

واتساپ: ۰۹۳۶۳۰۳۱۲۵۸ کانال: telegram.me/mojak1

تلفن مرکز پخش: ۰۲۶۳۲۷۰۵۳۱۸ - ۰۲۶۳۲۷۰۲۶۵۹ - ۰۲۱۶۶۱۲۷۵۹۳ - ۰۲۱۶۶۴۲۹۷۳۳

ایمیل: mojakpublication@yahoo.com

سایت: www.mojak.ir ایستاگرام: mojakpublication



عنوان: اعاده اجرا پس از نقض احکام دادگاه

تالیف: هادی قربانی، محمد بیات

مشخصات ظاهری: ۱۵۰ صفحه، قطع وزیری

چاپ اول: بهار ۱۴۰۳، تیراژ: ۵۰۰ جلد

قیمت: ۲۳۰۰۰۰۰ ریال، شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۹۴-۶۵۹-۴

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر برای انتشارات موجک محفوظ است. هیچ شخص حقیقی و حقوقی حق چاپ و تکثیر این اثر را به هر شکل و صورت اعم از فتوکپی، چاپ کتاب و ... را ندارد. متخلفین به موجب بند ۵ ماده قانون حمایت از ناشرین تحت پیگرد قانونی قرار می‌گیرند.

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

پیش‌گفتار..... ۹

فصل اول: اصول حاکم بر اجرا آراء مدنی..... ۱۳

۱-۱ مفهوم اصل ۱۳

۲-۱ اصل عدم اجرای حکم قبل از ابلاغ..... ۱۴

۱-۲-۱ بقای رأی و نفع در اجرا ۱۵

۲-۲-۱ قطعیت رأی ۱۵

۳-۲-۱ ابلاغ رأی ۱۶

۳-۱ اصل ابلاغ آراء ۲۲

۴-۱ اصل نسبی بودن ۲۳

۵-۱ اصل حاکمیت طرفین بر اجرا ۲۵

۶-۱ استمرار اجرا ۲۷

فصل دوم: آراء قابل اجرا..... ۳۱

۱-۲ مفهوم اجرا ۳۱

۲-۲ اجرا در انواع آراء قضایی به لحاظ قطعیت ۳۳

۱-۲-۲ آراء قابل تجدید نظرخواهی ۳۴

۲-۲-۲ آراء قطعی ۳۷

۳-۲-۲ احکام نهایی ۳۹

۳-۲ محکوم به عین معین ۴۰

- ۴-۲ محکوم به عمل یا ترک عمل ۴۱
- ۵-۲ وجه رایج داخلی و ارزش خارجی ۴۴

فصل سوم: موانع اجرا آراء ۴۵

- ۱-۳ مرحله اجرای آراء ۴۵
- ۲-۳ موانع مربوط به آغاز عملیات اجرا ۴۶
- ۱-۲-۳ موانع مربوط به محکوم به و حکم قانون ۴۷
- ۲-۲-۳ موانع مربوط به محکوم له ۴۸
- ۳-۲-۳ موانع مربوط به محکوم علیه ۵۰
- ۳-۳ ادامه اجرای رأی ۵۱
- ۱-۳-۳ موانع مربوط به رأی ۵۲
- ۲-۳-۳ محکوم به ۵۴
- ۴-۳ موانع پس از اجرای رأی ۵۷

فصل چهارم: اعاده عملیات اجرایی به وضع سابق ۵۹

- ۱-۴ مقدمه ۵۹
- ۲-۴ موارد بازگشت عملیات اجرایی ۶۰
- ۱-۲-۴ فسخ حکم ۶۱
- ۲-۲-۴ فسخ حکم در پی تجدید نظر خواهی ۶۱
- ۳-۲-۴ فسخ حکم در پی واخواهی ۶۲
- ۴-۲-۴ نقض حکم ۶۳
- ۵-۲-۴ اعاده دادرسی ۶۴
- ۳-۴ شیوه اعاده عملیات اجرایی ۶۷
- ۱-۳-۴ آرای که پس از فسخ و نقض و اعاده دادرسی قابل اعاده عملیات اجرا است ۶۷
- ۲-۳-۴ مرجع اعاده عملیات اجرا ۶۸

- ۴-۴ اعاده عملیات اجرایی با توجه به نوع محکوم به ۶۹
- ۴-۴-۱ محکوم به عین معین ۶۹
- ۴-۴-۲ محکوم به وجه رایج و ارز خارجی ۷۱
- ۴-۴-۳ محکوم به عمل یا ترک عمل ۷۲
- ۴-۵ نحوه اعاده عملیات عین معین تلف شده ۷۵
- ۴-۵-۱ موارد وصول مثل محکوم به عین معین ۷۵
- ۴-۵-۲ موارد وصول قیمت محکوم به عین معین ۷۸
- ۴-۵-۳ ضوابط و ملاک‌های تعیین بهای عین محکوم به ۷۹

فصل پنجم: رویه قضایی ۸۳

- ۵-۱ مقدمه ۸۳
- ۵-۲ تبیین و تطبیق ماده ۲۲ قانون ثبت و ماده ۳۹ اجرای احکام با اعاده عملیات اجرایی ۸۳
- ۵-۳ تعیین تکلیف در چارچوب قواعد عمومی و آثار آن ۸۸
- ۵-۴ اجرای ملاک ماده ۳۹ قانون اجرای احکام مدنی ۹۲
- ۵-۵ بررسی لزوم اقامه دعوای ابطال انتقال مال به خریدار (آن) بعدی ۹۳
- ۵-۶ ترتیب بازگرداندن عملیات اجرایی در محکوم به سهام شرکت‌ها ۹۵
- ۵-۶-۱ ترتیب بازگرداندن عملیات اجرایی در سهام شرکت سهامی عام بورسی ۹۵
- ۵-۶-۲ ترتیب بازگرداندن عملیات اجرایی در سهام سایر شرکت‌ها ۹۶
- ۵-۷ ترتیب بازگرداندن عملیات اجرایی در محکوم به سهم شرکت‌ها ۹۸

فصل ششم: مقایسه رویه قضایی با قوانین و آراء صادره ۹۹

- ۶-۱ مقایسه رویه قضایی با قوانین موجود ۹۹
- ۶-۲ مقایسه قوانین موجود با آراء صادره از شعب ۱۰۳

فصل هفتم: آرا و نظریات قضایی مربوط به اعاده عملیات اجرایی ۱۲۹

۱-۷ مقدمه ۱۲۹

۲-۷ آراء دیوانعالی کشور ۱۲۹

۳-۷ نظریات مشورتی قضایی ۱۳۴

فصل هشتم: نتیجه گیری ۱۴۷

منابع و مأخذ ۱۴۹

پیش‌گفتار

اصولا در سیستم قضایی کشور ما اجرای حکم منوط به قطعیت یافتن آن است. اما علی‌رغم اینکه حکم اجرا شده قطعی می‌باشد در موارد متعددی ممکن است حکم پس از اجرا در مراجع قضایی مورد رسیدگی مجدد قرار گرفته و نهایی نقض گردد. در این حالت عملیات اجرایی صورت گرفته ابتدا حکم نقض شده ابطال وضعیت محکوم علیه می‌بایست به موقعیت قبل از اجرای حکم باز گردد. در قانون اجرای احکام مدنی از این مرحله تحت عنوان بازگشت عملیات اجرایی حکم یاد شده و در رویه قضایی از آن تحت عنوان اعاده به وضع سابق نام می‌برند.^۱

بازگشت عملیات اجرایی حکم را باید از موارد استثنایی دانست. به عبارت دیگر هنگامی که حکمی اجرا شد فرض بر بقا و اعتبار آن است و جز در موارد استثنایی عملیات اجرایی حکم به حالت، پیش از اجرا باز نمی‌گردد. مهم‌ترین مرحله دادرسی در تمامی نظام‌های حقوقی مرحله اجرای آرای صادر شده می‌باشد؛ زیرا در این بخش از فرآیند عدالت قضایی، حق شخص پس از طی مراحل دادرسی بازستانده می‌شود و با فصل خصومت امنیت حقوقی در جامعه محقق می‌گردد. بدین ترتیب، عدالت ایجاب می‌کند تا عملیات اجرایی آرا، به عنوان یکی از اصول مهم حاکم بر اجرا آرا مدنی به نحو مطلوب و فارغ از هرگونه مشکل و مانعی تا زمان اجرای کامل ادامه داشته و در سریع‌ترین زمان ممکن نیز به پایان برسد. لکن همیشه اجرای آراء مزبور موجب احقاق حق و تحقق عدالت نخواهد بود و گاهی ممکن است در اثر برخی اشتباهات یا نواقص یا نادیده بودن زوایای پنهان موضوع، رأیی صادر شود که عدالت و منافع آن را اقتضا نداشته و بلکه بالعکس خلاف واقعیت و عدالت باشد و پس از حصول قطعیت، چنین حکمی به مرحله اجرا نیز گزارده شود. لذا باید در متون قانونی بالاخص متون تقنینی کشور ما که از اسلوب اسلامی نیز برخوردار است، راهکار و تمهیداتی

^۱ محمدی، اکرم و رحیم زاده، حسن، سومین همایش بسترهای فساد مالی و اداری در نظام حقوقی ایران با رویکرد اصلاح و توسعه نظام حقوقی، ص ۲، سال ۱۳۹۵.

اندیشیده شود تا بتوان در صورت کشف فساد در حکم نا صحیحی که به اجرا نیز درآمده است، برای تحقق عدالت و جلوگیری از ورود ضرر ناروا به محکوم علیه، تا حد ممکن بتوان اوضاع را به حالت پیش از اجرا بازگردانده و تا حد امکان حقوق سلب شده از محکوم علیه را به او عودت داد. البته به غیر متون حقوقی و اصول اسلامی، حکم عقل نیز بیانگر همین امر است، چرا که هر عقل سلیمی نیز اجرای یک حکم اشتباه را نفی و اعاده آن به نفع محکوم علیه را صحیح می‌پندارد. در کتاب حاضر به بررسی اصول و مفاهیم اجرای و اعاده اجرا و نیز موارد قانونی و نظریات قضایی و فقهی در این خصوص خواهیم پرداخت.

در جریان رسیدگی به پرونده، در ابتدا طرفین تمامی ادله، مدارک و شواهدی که دال بر محق بودن آنان می‌باشد را به دادگاه ارائه می‌کنند و اگر در این بین دلیل مستند و مستدلی دال بر بی‌اعتباری مدارک ارائه شده وجود نداشته باشد، دادگاه مبادرت بصورت رای و النهایه پس از قطعیت رای مبادرت به اجرای حکم قطعی می‌نماید.

اما اگر در حین اجرای حکم و یا پس از آن، دلایل و مدارکی یافت شود که قابلیت درخواست اعاده دادرسی و نقض حکم را داشته باشد، از جمله اینکه حيله و تقلبی بکار رفته باشد و یا حکم جعلی بوده باشد، پس از نقض حکم، آنچه در حین اجرا از طرف مقابل اخذ شده است و یا از ید وی خارج گشته، باید به وی برگردانده شود و اگر قابل عودت نباشند باید جبران ضرر و زیان تا حد امکان انجام گیرد.

در راستای این امر قانونگذار در ماده ۳۹ قانون اجرای احکام مدنی به این مهم پرداخته است و اعلام می‌دارد که بازگشت به حالت پیش از اجرا در سه حالت: ۱- فسخ، ۲- نقض، ۳- اعاده دادرسی از حکم انجام خواهد گرفت اما کیفیت اجرای آن و نحوه اعمال این قانون جای بحث دارد که در ادامه در این کتاب ابتدا به هر یک از دلایل بی‌اعتباری حکم و سپس کیفیت اعاده اجرا خواهیم پرداخت.

به نظر می‌رسد که این امر تنها در امور حقوقی می‌تواند قابل اجرا و مفید واقع شود. زیرا در امور کیفری که موجب قصاص و یا اجرای حد می‌گردد اعاده اجرا تقریباً بی‌فایده به نظر می‌رسد و تنها می‌توان مجازاتی برای فرد مطلع خواهان اجرا در نظر گرفت.

لذا با توجه به گستردگی این حیطه، موضوع مورد بحث تنها در امور حقوقی مورد رسیدگی قرار خواهد گرفت.

با توجه به حجم بسیار زیاد پرونده‌های موجود در شعبه و با توجه به اینکه قانونگذار در امور حقوقی به قاضی اجازه تعقیب و تحقیق همانند دعاوی کیفری نداده است و تنها به مواردی از قبیل معاینه محل، ارجاع به کارشناس و تحقیق محلی اکتفا نموده است، لذا در صورت تبانی محکوم علیه با افرادی که از آن‌ها تحقیق به عمل می‌آید احتمال این امر وجود دارد که حکم بر پایه مدارک و مستندات صادر گردد که مبنای صحیحی نداشته‌اند.

لذا عدالت اینچنین حکم می‌کند که هرگاه به ناعادلانه بودن حکم صادره و یا دلیلی بر رد شواهد و مدارک موجود یافتیم بتوانیم اجرا را متوقف سازیم و به حال قبل از اجرا بازگردانیم و باید این حق برای ذی‌نفع قائل شود که بتواند حقوق از دست رفته خود را بازگرداند. لذا در این کتاب به بررسی روند اعاده اجرا خواهیم پرداخت.

پس از طی دادرسی و صدور حکم، بحث اجرای حکم مطرح می‌گردد که خود از پیچیدگی‌های فراوانی برخوردار است. در مواردی ممکن است پس از اجرای حکم، به دلایلی به موجب حکم نهایی، حکم اجرا شده نقض و عملیات اجرایی حکم ابطال گردد، در چنین شرایطی می‌بایست وضعیت محکوم علیه که حکم بر علیه وی به اجرا در آمده به حالت پیش از اجرای حکم اعاده گردد. ماده ۳۹ قانون اجرای احکام مدنی، تنها مستند قانونی می‌باشد که به موضوع بازگشت عملیات اجرایی حکم پرداخته و اعاده به وضع سابق محکوم علیه را تجویز نموده است. در این کتاب سعی شده است ضمن توضیح در خصوص مفاهیم و اصول اجرای احکام و شرایط و موانع آن، با توجه به نحوه اجرای حکم، شیوه بازگشت عملیات اجرایی و اعاده به وضع سابق برای آن حکم بیان گردد و نیز آراء قضایی و پرونده‌های موردی بررسی شده و سپس نظریات قضایی و فقهی در این زمینه نیز مورد بررسی قرار گیرد. آنچه به عنوان شیوه اعاده به وضع سابق ارائه شده است، الزاماً رویه حاکم در مراجع قضایی نمی‌باشد و در مواردی اختلافات اساسی بین رویه حاکم و شیوه اتخاذ شده وجود دارد. لذا در خصوص این مورد به بررسی برخی نظریات مشورتی قوه قضائیه نیز پرداخته شده است. شیوه سازماندهی کتاب حاضر به صورت زیر می‌باشد.

فصل اول: اصول حاکم بر اجرا آراء مدنی

فصل دوم: آراء قابل اجرا

فصل سوم: موانع اجرا آراء

فصل چهارم: اعاده عملیات اجرایی به وضع سابق

فصل پنجم: رویه قضایی

فصل ششم: مقایسه رویه قضایی با قوانین و آراء صادره

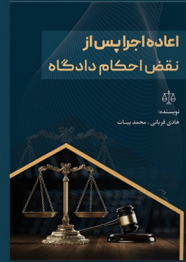
فصل هفتم: آراء و نظریات قضایی مربوط به اعاده عملیات اجرایی

فصل هشتم: نتیجه گیری

در پایان، بر خود لازم می دانیم که از همه عزیزان و بزرگوارانی که در مراحل گوناگون آماده سازی این کتاب ما را یاری نموده اند، صمیمانه تقدیر و تشکر نمائیم.

هادی قربانی، محمد بیات

زمستان ۱۴۰۲



پس از طی دادرسی و صدور حکم، بحث اجرای حکم مطرح می گردد که خود از پیچیدگی های فراوانی برخوردار است. در مواردی ممکن است پس از اجرای حکم، به دلایلی به موجب حکم نهایی، حکم اجرا شده نقض و عملیات اجرایی حکم ابطال گردد، در چنین شرایطی می بایست وضعیت محکوم علیه که حکم بر علیه وی به اجرا در آمده به حالت پیش از اجرای حکم اعاده گردد. ماده ۳۹ قانون اجرایی احکام مدنی، تنها مستند قانونی می باشد که به موضوع بازگشت عملیات اجرایی حکم پرداخته و اعاده به وضع سابق محکوم علیه را تجویز نموده است. در این نوشتار سعی شده است.

ضمن توضیح در خصوص مفاهیم و اصول اجرای احکام و شرایط و موانع آن، با توجه به نحوه اجرای حکم، شیوه بازگشت عملیات اجرایی و اعاده به وضع سابق برای آن حکم بیان گردد و نیز آراء قضایی و پرونده های مورد بررسی شده و سپس نظریات قضایی و فقهی در این زمینه نیز مورد بررسی قرار گیرد. آنچه به عنوان شیوه اعاده به وضع سابق ارائه شده است، الزاما رویه حاکم در مراجع قضایی نمی باشد و در مواردی اختلافات اساسی بین رویه حاکم و شیوه اتخاذ شده وجود دارد. لذا در خصوص این مورد به بررسی برخی نظریات مشورتی قوه قضائیه نیز پرداخته شده است.